

Balak 5780

Bilam'ın Hikâyesinin Gizli Anlamı

Balak ve Bilam'ın ve edilmesine niyetlenen, ama birer *berahaya* dönüşen bedduaların hikâyesi hakkında haklı olarak birçok soru sorulmuştur. Acaba Bilam gerçekten bir Tanrı adamı mıydı, yoksa bir düzenbaz, bir sihirbaz, bir büyücü, karanlık sanatlarla uğraşan biri miydi? Gerçek güçleri var mıydı? Gerçekten de – bazı Hahamlarımızın söyledikleri gibi – Moşe'ye eşit miydi?¹ Onu motive eden şey, Moavilerden ve Midyanilerden gelecek ödül ve şeref beklentisi miydi, yoksa Bene-Yisrael'e ve onların Tanrı'ya olan görünürdeki yakınlıklarına olan düşmanlığı mı? Tanrı neden ona en başta *gitmemesini* söylemiş, sonra da görünüşte fikrini değiştirerek gitmesini söylemişti? Konuşan eşekle ilgili olayın anlamı neydi? Acaba bu gerçekten olmuş muydu, yoksa Rambam'ın öne sürdüğü gibi, bu sadece Bilam'ın zihnindeki bir görüntüden mi ibaretti?²

Bunlar, çok tartışılmış, gerçek sorulardır. Ama daha temel sorular vardır. Örneğin, bu hikâyenin burada ne işi vardır? Tüm olay Bene-Yisrael'den uzak bir ortamda meydana gelmiştir. Onların tarafında bu olaylara tanık olan kimse yoktu; hatta Moşe bile bunlara tanık olmamıştı. Tek tanıklar, Balak, Bilam ve Moav prensleriydi. Şayet Bene-Yisrael nasıl bir tehlike içinde olduklarının ve bundan nasıl kurtarıldıklarının farkında olsalardı, bu onlara, Bilam'ın hikâyesinin hemen ardından anlatılan olayda Moavlı kadınlarla birlikte ahlaksızlık ve putperestliğe bulaşmadan önce biraz düşünme molası verebilirdi. Moavilerin, dostları olmadığını biliyor olurlardı.

Neler olduğundan, Tanrı ona anlatmış olmasaydı, Moşe bile haberdar olmayacaktı. Kısacası, Bene-Yisrael, hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir tehlikeden, hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir şekilde kurtarılmışlardı. Öyleyse bu olay onları nasıl etkilemişti veya etkileyebilirdi?

Tüm bunların yanında, Tanrı neden Bilam'ın gitmesine gerek görmüştü? İlk seferde ona Hayır demişti. İkinci seferde de pekâlâ Hayır diyebilirdi. Lanetler bertaraf edilebilir, Yisrael de korunmuş olurdu ve ne meleğe, ne konuşan eşeğe, ne de çeşitli konumlara, *korbanlara* ve lanet teşebbüslerine gerek kalırdı. Tüm bu drama sanki gereksizmiş gibi görünmektedir.

Neden Tanrı, Bilam'ın verdiği *berahaları* Tora'daki en lirik kısımlardan biri haline getiren olağanüstü manzumeleri Bilam'ın ağızına yerleştirmiştir? Bilam'ın sadece, Tanrı'nın Avraam'a vermiş olduğu “Seni

¹ Sifre Devarim 357.

² More Nevuhim, II:42. Ramban'ın Rambam'ın görüşüne yönelik eleştirel yaklaşımı için bkz. Bereşit 18:1'e yaptığı açıklamalar.

mübarek kılanı mübarek kılacak ve sana beddua edeni lanetleyeceğim” (Bereşit 12:3) sözünü söylemesi yeterli olurdu ki nitekim sonunda Bilam bunu söylemiştir de.³

Tüm bu olaydan kim etkilenecekti? Yaratmasına niyetlenen değişim tam olarak neydi? Hedef kitle kimlerden oluşuyordu? Moavileri etkilememiştir. Onlar bir sonraki adımı atıp, kadınlarının Yisrael erkeklerini başarıyla baştan çıkarmalarını sağlamışlardı. Sonra bir salgın Yisrael’i vurmuş ve 24.000 can almıştı.

Bu olay, Yisrael’e yönelik düşmanlıkları, Tanrı’nın daha sonra Moşe’ye “Midyanileri düşman olarak görün ve onları öldürün” (Bamidbar 25:17-18) demesine yol açacak düzeyde olan Midyanileri de etkilememiştir. Birkaç *perek* sonra Tanrı, Moşe’ye, onlardan askeri yöntemlerle intikam almaları talimatını da verecekti (Bamidbar 31).

Bu olay bizzat Bilam’ı da etkilememiştir. Tora bu konuda oldukça kapalı konuşmaktadır. Önce Moavilerin Bene-Yisrael’i baştan çıkarmalarını ve bunun sebep olduğu ölümcül salgını okumaktayız. Sonra, altı *perek* ileride, Midyanilere karşı girişilen savaş sırasında Bilam’ın öldürüldüğünü görmekteyiz (31:8). Ve ancak bundan birkaç *pasuk* sonra “Peor olayında Tanrı’ya sadakatsizlik ettirmek için Bene-Yisrael’i Bilam’ın sözü doğrultusunda baştan çıkarırlar bunlardı! – öyle ki [sonuçta] A-Şem’in cemaatinde salgın gerçekleşmişti” (Bamidbar 31:16) bilgisini almaktayız. Başka bir deyişle, bedduaların kendi ağzı içinde birer *berahaya* dönüşmesi, şüphesiz, Bilam için hayat değiştirici nitelikte bir deneyim olması gerekirken, Bilam, affedilmez bir şekilde, hayır duası vermiş olduğu halka ve görüldüğü kadarıyla, *beraha* sözcüklerini ağzına yerleştirmiş olan Tanrı’ya da muhalif konumda kalmış ve hâlâ Bene-Yisrael’e zarar vermek üzere bir plan akıl edebilmiştir.

Olay Bene-Yisrael’i de değiştirmemiş; hâlâ Moavilere, Midyanilere ve cinsellik, yiyecek ve yabancı ilahların ayartmalarına maruz durumda kalmışlardır. Olay, salgını sona erdirecek belirleyici adımı atma işini Pinehas’a bırakan ve kısa bir süre sonrasında, Yeoşua’nın lider olarak kendi yerini alacağını bildiren Moşe’yi de değiştirmemiştir.

Öyleyse, eğer Moavileri, Midyanileri, Bene-Yisrael’i, Bilam’ı veya Moşe’yi değiştirmeydiyse, bu olayın vuku bulmasının ne anlamı vardı? Halkımızın tarihinde hangi rolü oynamıştı? Çünkü bu olay gerçekten de kayda değer bir rol *oynamaktadır*. Devarim’de Moşe halka Moaviler hakkında bir hatırlatmada bulunmaktadır: “Mısır’dan çıkışınızda, yolda sizi yiyecek ve suyla karşılamamışlar ve sana beddua etme amacıyla Aram Naarayim’deki Petor’dan Bilam ben Beor’u sana karşı kiralamışlardı. Ama Tanrı’n A-Şem, Bilam’ı dinlemeye yanaşmamış, Tanrı’n A-Şem senin için bedduayı *berahaya* dönüştürmüştü, zira Tanrı’n A-Şem seni seviyor” (Devarim 23:4-5).

Daha sonraları Yeoşua da, ülkenin fethini tamamlamasının ardından antlaşmayı yenilemeye geldiğinde, Yahudi tarihinin kısa bir özetini yapmış, bu olaya özellikle dikkat çekmiştir: “Moav kralı Balak ben Tsipor kalkıp Yisrael’e karşı savaşmaya hazırlandı. [Elçiler] gönderip, size beddua etmesi için Bilam ben Beor’u çağırıldı. Ama Bilam’ı dinlemeye yanaşmadım; böylece sizi ardı ardına mübarek kıldı ve sizi onun elinden kurtardım” (Yeoşua 24:9-10).

Yeşayau’nun daha genç bir çağdaşı olan peygamber Miha da, dini yaşama dair verdiği ünlü özetinden – “[Tanrı] sana neyin iyi olduğunu ve Tanrı’nın senden ne talep ettiğini söyledi: Adil davranman, iyiliği sevmen ve Tanrı’nla tevazu içinde yürümen” – hemen önce, Tanrı adına şöyle demişti: “Halkım! Moav kralı Balak’ın ne tasarladığını ve Bilam’ın ona ne cevap verdiğini hatırla!” (Miha 6:5, 8).

Babil sürgünü sonrasında Ezra ve Nehemya tarafından tesis edilen reformların sonunda, Nehemya, Tora’yı halka hitaben okutmuş, onlara bir Amoni veya Moavi’nin “A-Şem’in cemaatine” girmesine izin

³ Bamidbar 24:9: “Mübarek kılanların mübarektir; ve lanetleyenlerin lanetli!” Daha önce, 23:8’de Bilam şöyle demiştir: “Nasıl beddua ederim Tanrı’nın beddua etmediğine?”

verilmediğini hatırlatmıştı; çünkü “Bene-Yisrael’i yiyecek ve suyla karşılamamışlardı ve [Yisrael’i] lanetlemek üzere ona karşı Bilam’ı kiralamıştı. Ama Tanrı’mız bedduayı *berahaya* çevirmişti” (Nehemya 13:2).

Görünüşte ilgili tarafların hiçbirini etkilememiş, sonrasında olanlar üzerinde hiçbir fark yaratmamış, ama yine de, Yisrael’in hikâyesinin Moşe, Yeşua, Miha ve Nehemya tarafından anlatılmasında merkezi bir yer tutacak kadar önemli addedilmiş bir olayın böylesi bir yankıya sebep olmasının sebebi nedir?

Bunun cevabı bir temel niteliğindedir. Beyhude çabalarla, belirli bir soru için açıklama ararız: Neden Tanrı, nankör, itaatsiz ve inançsız olduğunu tekrar tekrar ortaya koymuş bir halkla antlaşma yapsın? Bizzat Tanrı, biri Altın Buzağı günahının, diğeri de casuslarla ilgili olayın sonrasında olmak üzere, halkı iki kez yok etme tehdidinde bulunmuştu. *Peraşamızın* sonunda da onlara karşı bir ölüm salgını göndermişti.

Antik dünyada dini inançlara sahip başka halklar da vardı. Tora, Avraam’ın çağdaşı olan Malkitsedek’ten “Yüce Tanrı’nın bir rahibi” (Bereşit 14:18) olarak bahsetmektedir. Moşe’nin kayınpederi Yitro, damadına nasıl liderlik etmek gerektiğine dair sağlam tavsiyelerde bulunmuş bir Midyan rahibiydi. Yona kitabında, fırtına sırasında İbrani Peygamber uyurken, yabancı denizciler dua etmekteydi. Peygamber, Nineve şehrine geldiği ve uyarısını iletmediği zaman, halk derhal *teşuva* yapmıştı ki bu, Yeuda/Yisrael’de çok ender meydana gelen bir şeydi. En son peygamber Malahi şöyle demektedir:

“Zira güneşin doğuşundan batışına kadar, İsmim uluslar arasında onurlandırılıyor ve İsmim için her yerde sunular getiriliyor; hatta saf adaklar bunlar! Çünkü İsmim uluslar arasında onurlandırılıyor – dedi Orduların Efendisi – Fakat siz onu ihlal ediyorsunuz!” (Malahi 1:11:12).

Öyleyse Yisrael’i seçmek niye? Bunun cevabı sevgidir. Bunu neredeyse bütün Peygamberler söylemiştir. Tanrı, Yisrael’i sever. Avraam’ı sevmişti. Avraam’ın çocuklarını da sevmektedir. Onların davranışlarıyla birçok kez çileden çıkmaktadır, ama o sevgiden vazgeçememektedir. Bunu peygamber Oşe’a açıklamıştır Tanrı. Git ve sadakatsiz bir kadınla evlen, der ona. Kalbini kıracak, ama sen onu yine de sevecek ve onu geri alacaksın (Oşea 1-3).

Ve Tanrı bu sevgiyi Tora’nın neresinde ifade etmektedir? *Bilam’ın berahalarında*. Halkına yönelik duygularını seslendirdiği yer orasıdır. “Zira kayaların başından görüyorum onu, tepelerden gözlüyorum: Bu tek başına barınan bir halktır; ulusların içinde sayılmayan.” “İşte! Heybetli bir aslan gibi kalkacak halk, yükselecek aslan gibi.” “Çadırların ne iyi, ey Yaakov, meskenlerin [ne iyi], ey Yisrael!” Bu ünlü sözler Bilam’a ait değildir. Tanrı’ya aittir. O’nun bu küçük halka olan sevgisinin – o sevgi olmasa diğerlerinden farklı bir özelliğe sahip olmayan o halka yönelik sevgisinin – en dokunaklı ifadesidir bu sözler.

Putperest peygamber Bilam, Tanrı’nın *berahaları* için en beklenmedik araçtır.⁴ Ama Tanrı’nın tarzı böyledir. Yahudi halkının büyük ataları olarak yaşlı, kısır bir çifti seçmiştir. Kendi sözcüsü olarak, konuşma zorluğu olan bir adamı seçmiştir. Ve sevgisinin mesajını ulaştırmak üzere de Yisrael’den nefret eden Bilam’ı seçmiştir. Moşe bunu açıkça söylemiştir: “Ama Tanrı’n *A-Şem*, Bilam’ı dinlemeye yanaşmamış, Tanrı’n *A-Şem* senin için bedduayı *berahaya* dönüştürmüştü, *zira Tanrı’n A-Şem seni seviyor.*”

İşte hikâye bundan ibarettir: Ne Balak, ne Bilam, ne Moav, ne Midyan, ne de daha sonra olup bitenler. Hikâye, Tanrı’nın bir halka, onların dayanıklılığına, direnme gücüne, başkalarından farklı olmaya gönüllü olmalarına, aile yaşamlarına (çadırlar, meskenler) ve imparatorluklardan daha uzun yaşama kabiliyetlerine olan sevgisi hakkındadır.

⁴ Ancak Devarim Raba 1:4, Tanrı’nın Bene-Yisrael’i mübarek kılmak için özellikle Bilam’ı seçtiğini, çünkü sizi bir düşman övdüğü zaman, bunun, basit bir taraftarlığın veya özel bir sevginin ürünü olduğu öne sürülerek önemsizleştirilemeyeceğini söylemektedir.

Rambam'ın, Tanrı'nın tüm eylemlerinin bize yönelik ahlaki bir mesajı olduğu yönündeki görüşünü⁵ takip edecek olursak, burada Tanrı'nın bize, sevginin, lanetleri *berahalara* dönüştürebileceğini öğretmekte olduğuna inanıyorum. Sevgi, nefreti mağlup edebilecek tek kuvvettir. Sevgi, dünyanın yaralarını iyileştirir.

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Rabbi Sacks'in diğer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

 @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'in Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.

⁵ İlahot Deot 1:6.